

УДК 123.1:130.122

В.М. Слюсар,
кандидат філософських наук, старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСМИСЛЕННЯ ТІЛЕСНОСТІ ТА ПРЕДМЕТНОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЧИННИКА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті доводиться, що біологічна детермінація самореалізації особистості повністю підкорюється культурній і стає її складовою. Особистість долає власну задану природою тілесність, отримуючи здатність змінювати свій організм, як правило підлаштовуючи його під стереотипні уявлення культурних ідеалів. У разі невідповідності самореалізації особистості "тілесним" зразкам, усталеним у сучасній культурі, вона суттєво обмежується низкою норм, переважна більшість з яких носить дегуманізований характер.

Актуальність. У нинішній комп'ютеризованій, значною мірою формалізованій системі суспільних відносин свобода самореалізації особистості детермінується соціальними факторами, в результаті цього певний індивід не має можливостей для вибору сфер та механізмів реалізації своєї життєвої програми через належність до певної соціальної групи, раси, національності чи статі. У західній традиції особистість як "личина", як символ душі завжди розглядалась в опозиції з її тілом, на відміну від східної, в якій це поняття об'єднує і духовні, і тілесні якості індивіда. Особливістю ж розвитку сучасних соціальних систем є зняття конфліктуотворюючих відносин між індивідами, які знаходяться на одному горизонтальному рівні у структурі суспільства. Це проявляється в утвердженні соціальних ідеалів свободи совісті, етнічної та расової терпимості, рівності прав дітей та дорослих, чоловіків та жінок тощо. Але з часом змінюється уявлення про біологічне та соціальне буття індивіда, при цьому розуміння тіла як чисто природної субстанції поступається місцем новим дискусіям, в яких воно розглядається передусім як продукт соціально-історичного буття. Зокрема, якщо у класичній європейській філософській парадигмі людина фіксувалась тільки у формі "суб'єкта", що визначав по своїй суті безтілесний феномен, то об'єктом досліджень постнекласичної філософії стала проблема тілесності як соціально-культурного феномену, а термін "тіло" набуло іманентний категоріальний статус у понятійному комплексі філософії постмодернізму.

Проблема впливу тіла і зокрема статі на процес формування особистості та на її розвиток у різних аспектах знаходила своє відображення у працях Платона, Аристотеля, Епікура, Августина Блаженного, Ф. Аквінського, М. Кузанського, Б. Спінози, Г. Гегеля. У марксистській традиції спостерігається соціально-діяльнісне трактування особистості, котре набувало риси соціологічного редукціонізму, негативізму відносно антропологічних характеристик людини [1: 59]. Тому, визначаючи існування можливостей самореалізації тільки у сфері трудової діяльності, проблеми впливу тілесності характеризувалися як другорядні й незначні. Проте уперше ґрунтовно почала вивчатись лише на початку ХХ століття в системі психоаналізу З. Фрейда, який визнав людське тіло джерелом психічної енергії, "лібідо", що має сексуальну природу. Із появою постмодерністських концепцій відбувається розрізнення тіла, в якому взаємодіють як природне, так і духовне, що фіксується в термінах "тіло-власне" і "тіло-об'єкт" у І. Марселя, "тіло-суб'єкт" і "тіло-об'єкт" у Ж.-П. Сартра, "тіло-плоть (Leib)" і "тіло-річ (Cogner)" у М. Шелера. Тіло розуміється як об'єкт, в якому відбувається взаємодія природного і духовного в людині, на основі чого Ландґребе робить свій висновок про "нульову функцію" тіла в людському досвіді, відзначаючи, що тіло є абсолютно "тут", що є межею людини [2: 928]. Особливістю виявлення явища тіла, тілесності полягає у тому, що цей об'єкт дослідження не підлягає традиційному рефлексивному аналізу, оскільки його тлумачення як частини матерії не дозволяє з'ясувати специфіку прояву цього явища як соціально-культурної детермінанти людського буття.

Метою статті є виявлення особливостей "тілесної" (біологічної) детермінації самореалізації особистості.

Основний виклад матеріалу. Тіло осмислюється уже як трансцендентний об'єкт, адже, "опиняючись у примусовій рамці будь-якої природничонаукової стратегії, тіло втрачає власну "тілесність", у принципі не може бути тілесно сприйнятим і пережитим – тим самим не існує як тіло, народжуючись і набуваючи себе виключно "всередині" суб'єкт-об'єктної пізнавальної формули" [3: 1060]. Дослідники проблем тілесності пропонують вивчати як феномен у всіх її проявах, у тому числі і в структурі самореалізації особистості, а Р. Шустерман вважає, що тіло як один із суттєвих та значимих вимірів людяності потрібно взагалі визнати ключовим предметом гуманітарного дослідження та знання [4: 52]. Довгий час у християнській моралі, яка була і значною мірою залишається нині найвпливовішою в українському суспільстві, відносились вороже до тілесності. Найбільш тенденційно це проявляється в її аскетичних формах. Це призвело до вироблення в індивідів гіпертрофованого відчуття "закритості" тіла, а їх самодіяльність направлялася передусім на підтримання тілесних "меж", стримуючи свободу самовираження. Соціально-культурний примус до пригнічення власної природи, до приховування прагнень стимулював переведення проблем тілесності

© Слюсар В.М., 2009

у сферу інтимних переживань, роблячи, таким чином, внутрішній світ людини більш складним та загадковим.

У контексті досліджень тілесної детермінації самореалізації особистості виділяється проблема статевої нерівності в суспільстві. Це пояснюється тим, що провідну роль у формуванні соціальних та культурних норм відігравала релігія. У своїх уявленнях такі релігії як іудаїзм, християнство та іслам закріпили вищість чоловічого над жіночим: першим було створено чоловіка, а жінку йому дано лише для допомоги; першою ж гріх вчинила жінка, а отже, вона є і винуватицею втрати людиною життя у раю. Межі сфер самореалізації жінки релігійно чітко окреслені: "Ти в муках родитимеш діти, і до мужа твого пожадання твоє, – а він буде панувати над тобою" [Буття. 3, 16]. Століттями укладались норми, в яких закріплювались соціальні ролі окремо чоловіків та жінок, що ставало об'єктом дослідження філософів, зокрема ще Платон зазначав, що "все величне, і те, що схиляється до сміливості, має чоловіче обличчя, те ж, що тяжіє до скромності і благопристойності, більше личить жінкам" [5: 282], у відповідності з чим вони можуть займати уже визначені для них місця в суспільстві, суттєво обмежується свобода самореалізації. У культурі закріпилась тенденція вважати, що все найкраще створюється чоловіками, а, якщо автором певного шедевру є жінка, то її творчості були просто притаманні чоловічі риси. Культура, виступаючи однією з найважливіших ланок механізму самореалізації особистості, являється саме її засобом, адже "включаючись у світ культури, "прочитуючи" її, освоюючи в ній людський смисл, індивід перетворює останню в універсальний засіб свого самоздійснення" [6: 129]. Отже, перед філософами, котрі досліджували статево детермінацію особистісної самореалізації, постало завдання дослідити культуру, виявити механізми впливу на конкретного індивіда та суспільство в цілому релігійних та культурних стереотипів, що детермінували свободу лише за статевими ознаками.

Не погоджуючись з традиційним баченням суспільної ролі жінки (вона, за тенденційними ствердженнями більшості філософів до XIX-XX століть, ніколи на повинна забувати про свою залежність від чоловіка, зобов'язана здобувати його прихильність та підкорюватися його волі і тим самим зберігати добробут сім'ї, а в результаті й добробут суспільства), з'являються нові погляди на цю проблему. Це пояснюється насамперед тим, що такий стан неспівпадіння соціально бажаного та індивідуального прагнення породжує ситуації неповної самореалізації особистості в цілому або в окремих видах життєдіяльності [7: 79]. Усвідомлюючи, що людина є творцем людських відносин, а не лише їх продуктом, тобто люди творять обставини в такій же мірі, як і обставини людей, слід відзначити, що у процесі своєї життєдіяльності відбувається удосконалення людьми суспільних відносин, власного життя і самих себе взагалі. Цей процес пошуку розв'язання проблеми обмеженості в можливостях реалізації жінками власної життєвої програми сприяв демократизації суспільства та усвідомленню рівноправного становища жінок і чоловіків, їх рівних перспекти.

Проте, досліджувані явища втрачають свій суттєвий детермінантний вплив на формування особистості насамперед у період досягнення нею зрілого віку, коли втрачається попередньо задана суспільством і культурою нормативна біполярність, життєві світи (і чоловічий, і жіночий) набувають все більше індивідуалізованих рис. Саме спрямованістю на перетворення суспільства характеризується друга хвиля фемінізму, ідейним підґрунтям виникнення якої стали праці філософів-екзистенціалістів, зокрема Ж.-П. Сартра та натхненника неофемінізму Симони де Бовуар. Особливе місце серед феміністичних течій займає постмодерністський фемінізм, який ставить метою не тільки боротьбу за рівноправ'я чоловіків та жінок, а й теоретичне осмислення саме культурної детермінації життєдіяльності жінок у суспільстві та шляхи її подолання. Саме дослідження теоретиків сучасного фемінізму відтворюють такий традиційний підхід до проблеми виявлення сутності тілесної детермінації, який фактично полягає у відмові від тіла як найвизначальнішого чинника буття соціального людини. Це пов'язано насамперед з тим, що тіло визначається ними як одна з основних причин пригнічення жінки. Відкидання тілесності як ознаки жіночості теоретиками фемінізму дозволяє робити висновки про перевагу створюваних та контрольованих людиною соціально-культурних детермінант над первинно заданими біологічними та, відповідно, про утвердження внутрішньої індивідуальної свободи у такому структурному елементі процесу самореалізації особистості як самоідентифікація [8]. Та, за твердженням дослідниці проблем тілесності у фемінізмі О.Є. Гомілко, "завдяки поняттю людського тіла як онтологічної сутності, а не як соціального конструкта чи біологічного субстрата, можливий поворот у сучасній феміністичній теорії, який дозволить подолати соціально-культурні форми дискримінації жінки" [9: 99]. А негативний вплив тілесної й статевої детермінації самореалізації особистості зможе втратити свою особливу значимість.

Утім, хоча визначення тіла як цінності набуває актуальності у філософській науці передусім з феміністичних творів, але згодом розширюється коло проблем, методи та напрямки досліджень. Як вказує О.Я. Муха, це пояснюється тим, що сприйняття, трактування, оцінка людиною тілесності, усвідомлення її ролі у структурі особистості та соціальному контексті, осмислення співвідношення тілесного з духовним, характеру їх взаємозв'язку – все це утворює той найближчий контекст, з якого можна судити про особливості культури, епохи, світоглядної системи взагалі [10: 136]. Відтак, у філософській думці XX століття прослідковується розвиток погляду на тілесну детермінованість

людського буття від феноменології гендера до постмодерністичного тілоцетризму з його деконструкцією тіла, і, врешті-решт, до метафізики особистості з утвердженням її свободи як відповідальності. Одією з граней особистості є її тілесне (фізичне) Я, котре містить переживання власного тіла як прояву індивідуальності, образ тіла, переживання фізіологічних дефектів, хвороб тощо. Форма тілесного відіграє важливу роль у формуванні самосвідомості особистості, адже саме тіло як її матеріальний субстрат обумовлює специфіку саморозвитку взагалі.

Особливим моментом для філософського дослідження феномену тіла є факт отримання від народження людиною конкретної біологічної оболонки, яка і складає основу її індивідуальності. До речі, сьогодні науковці відносять цей акт ще й до зачаття і пренатальної стадії розвитку особистості. Але, лише засвоюючи на основі біологічно заданої індивідуальності культурні норми, ідентифікуючись з бажаними для індивіда соціальними групами і спільнотами, вона отримує здатність для формування власної особистості, її саморозвитку та реалізації сутнісних сил. Таким чином можна визнати детермінуючу роль тілесності насамперед стосовно становлення самосвідомості особистості, саме ж тіло є основною сутнісною характеристикою індивіда. Тіло, яке виступає як відчуття та усвідомлення індивідом своєї фізичної ідентичності (як "носій Я"), безпосередньо відноситься до сфери його спонтанних самовідчуттів. А тіло, як зовнішній прояв індивідуальності, котрий залежний передусім від громадської оцінки впливу індивіда на оточення, має соціальну природу.

Особливістю тілесності виступає її пасивність у сприйнятті впливу зовнішніх для індивіда чинників. Феномен біологічного буття людини полягає в тому, що вона підкорюється своїй тілесності, на основі якої формується цілий комплекс вітальних потреб (харчування, житло, дітнародження, статеве задоволення тощо), що задовольняються людиною в її практичній діяльності. Реалізація біологічних задатків є складовою частиною процесу самореалізації особистості, через це задоволення потреби в самореалізації містить у собі обов'язкове задоволення її природних потреб. Проте, це вимагає одночасно і вольового подолання людиною своїх суто тваринних пристрастей, оскільки, ще як стверджував А. Маслоу, на основі реалізованих природних потреб у індивіда повинні виникати потреби вищого рівня, аж до потреби у визнанні та самоактуалізації. Людина для цього повинна навчитися розрізняти природу своєї тілесності та ментального устрою, а це стає можливим тоді, коли вона, зважаючи на те, що її тіло в певний спосіб обмежує індивідуальні можливості, неодмінно фіксує, як психіка пронизує всі рівні організації, сягаючи позасвідомого, свідомості, а також мови та будь-яких актів пізнання чи спілкування між індивідами. Тому можна визнати, що у процесі розвитку особистості відбувається боротьба між біологічними та культурними детермінантами її самореалізації.

Подолання біологічної природи індивідом не завжди призводить до справжньої самореалізації, оскільки воно не завжди має за мету реалізацію особистістю її сутнісних сил шляхом розпредметнення – опредметнення культури. Сьогодні людина навчилася структурно змінювати своє тіло через здійснення різного роду пластичних операцій, у тому числі й по зміні статі, але це мало впливає на її самореалізацію, оскільки домінуючими залишаються культурні чинники, які впливають на даний процес. Як зазначає Л. Сафонік, тіло передусім несе на собі відбиток своєї епохи, а дух часу просвічується крізь погляд людини, її манери, специфіку мовлення [11: 83]. Отже, можна стверджувати, що нині змінюється роль тіла як біологічно зумовленої первинної детермінанти вказаних процесів, котра полягає уже в його сприйнятті не як стримуючого чинника, а, насамперед, як допоміжного. Адже "людське тіло – загадкова субстанція, яка за певних обставин може витерпіти набагато більше, ніж ми собі уявляємо, якщо особистісна потреба довести справу до кінця, перемогти дуже яскрава, якщо є сильний дух, якщо надія, віра в себе не згасає" [12: 90]. Особистість, таким чином, не просто підкорюється своїй природі, а сама здійснює вплив на організм, яскравим свідченням чого є факти, що доволі часто зустрічаються в житті, коли людина, котра має велике прагнення реалізувати чи певну власну сутність, чи їх комплекс взагалі, долає навіть смертельні заворування для досягнення поставленої мети.

Ще однією особливістю прояву тілесності як соціально-культурної детермінанти самореалізації особистості є здатність соціуму нав'язувати свої стереотипні уявлення про ідеального стандартизованого індивіда. Масова культура пропагує уніфікований набір індивідуальних тілесних якостей, котрі виражені в образах топ-моделей, мачо, плейбоїв тощо. Нині, як слушно зазначає Л.М. Газнюк, "вперше в історії суспільства створюється ціла система, оснащена матеріально, на підготовку бажаної тілесної конфігуративності, яка повинна задовольняти одну вимогу – користуватись попитом" [13: 89]. Через зведення тілесної індивідуальності до набору визначених культурними нормами технічних атестацій, відбувається відчуження тіла, воно стає немовби предметним технізованим механізмом, за яким потрібно доглядати, лагодити чи здійснювати профілактику. Більше того, кожен конкретний тип культури продукує соціальні зразки стосовно тих, кого можна вважати "справжніми" (здоровими і повноцінними) людьми, а кого, навпаки, – інвалідами і навіть просто хворими. Сприймаючи ці норми, особистість змушена піклуватись про своє тіло, таким чином відбувається підпорядкування її самореалізації програмам для фізіологічно

"стандартних" та "нестандартних". До того ж відповідні соціальні установки свідомо чи несвідомо завжди сприймаються кожним індивідом, для якого в бінарній опозиції "природне – соціальне" осмислюється тіло як детермінуючий чинник самореалізації і навіть може перетворитися на мету.

Відображенням ідеального образу сучасної людини утвердилась гармонійна розвинена особистість. Доволі актуальною ця проблема була для радянського суспільства, в якому це стало і декларацією в партійних та урядових документах, і основною тезою багатьох художніх творів. Такий тип особистості повинен був містити в собі духовне багатство, високу моральність і фізичну досконалість (відома формула із кінофільму "Кавказька полонянка": студентка, комсомолка, спортсменка, красуня). Можливість реалізовувати в повному обсязі свої сутнісні сили людям із фізичними вадами в реальному суспільному житті ставилась під сумнів, винятком ще ставали інваліди Великої Вітчизняної війни, проте це мало більш компенсаторний характер як утвердження ідеї відданості справі Радянської Батьківщини. Реальним доказом ігнорування проблем інвалідів у тогочасному суспільстві є відсутність необхідних для таких людей зручностей (спеціальних під'їздів до державних установ, магазинів, будинків, зручних біопротезів та візків тощо) і спеціалізованих адаптивних служб для їх органічного вливання в соціальну життєдіяльність. Нині відбувається зміна відношення до змісту цієї проблеми, але проведення необхідних передусім соціальних і культурних заходів здійснюється не в повному обсязі. Таким чином, самореалізація особистості, котра не відповідає "тілесним" зразкам, встановленим у сучасній культурі суспільства, суттєво детермінується низкою правил, норм, переважна більшість з яких носить дегуманізований характер. Невідповідність культурних цінностей вимогам суспільства відносить розв'язання цієї проблеми в площину утвердження індивідуальної свободи, котра передбачає насамперед становлення волі, формування самосвідомості та самоповаги, вироблення засобів здійснення об'єктивної оцінки. Це, у свою чергу, дозволить вплинути на існуючі детермінуючі самореалізацію особистості культурні норми, зразки та моделі з метою такої їх зміни, коли роль тілесного не ігноруватиметься чи заперечуватиметься, а осмислюватиметься і набуде гуманістичного змісту.

Визначення ролі культури в "тілесній" детермінації самореалізації особистості з'ясовується насамперед через дослідження особливостей одного з її видів – статевої самоідентифікації. У найдавніших історичних пам'ятках, в яких описується тогочасне суспільство, можна знайти відображення нерівного становища індивідів у залежності від статі, а відповідно до цього свобода вибору ними сфер діяльності суворо обмежувалась. Це характеризується особливостями формування та становлення особистості, адже, як слушно зазначає Т.М. Титаренко, "зріла, розвинена особистість досить повно відтворює біологічну, соціальну та психологічну функції своєї статі, глибоко відчуваючи цілісність своєї чоловічої або жіночої сутності" [12: 123] і навіть містити риси протилежної статі.

Чоловічі та жіночі способи поведінки, цінності та професійні орієнтації в суспільстві сьогодні уже менш виражені, ніж кілька століть тому, але їх виявлення, засвоєння та здійснення суттєво ускладнене глобальними структурними соціально-культурними змінами. Як уже зазначалось, одним з основних структурних елементів самореалізації особистості є самоідентифікація. Ще в дитинстві відбувається уподібнення (на той момент ще неусвідомлене) у формі переживань та дій індивідом себе іншим представникам соціальних спільнот та груп, котрі виділяються зокрема й на основі тілесних ознак. Це виражається як частковий випадок стосовно народжених із певними фізіологічними вадами, коли насамперед усвідомлюється неможливість співвіднесеності із стандартизованими культурними нормами. Але кожен індивід обов'язково ідентифікується у соціальному відношенні як чоловік чи жінка, залежно від того, які біологічні риси в нього найбільш виражені. Нині все більш привертається увага до культури як важливого детермінуючого чинника тілесної самоідентифікації та подальшої самореалізації особистості, оскільки не завжди біологічна стать, котра людині задана від моменту її появи на світ, може відповідати психологічній, а згодом і соціальній. І, як зазначає Ю.А. Семенова, саме адекватно реалізована тілесна самоідентифікація є підґрунтям для успішної та гармонійної самореалізації людини, через те, що тілесність є фундаментальною характеристикою людського існування [14: 5]. Детермінативна роль культури полягає в тому, що вона подає критерії, форми та вимоги до поведінки чоловіків та жінок, саме через культуру засвоюються соціальні код і закон, які примушують особистість тримати тіло в межах норм своєї статі. Усвідомлення індивідом своєї статевої ідентичності відбувається на основі і соматичних ознак при виникненні образу тіла, і поведінкових та характерологічних властивостей, які отримують оцінку відповідно до нормативних стереотипів фемінності й маскулітності. Останні представляють собою ідеальні набори чоловічих та жіночих якостей та характеристик, які дуже тісно взаємопов'язані з нормами культури чи субкультури. Ґрунтуючись на них, індивід сприймає та оцінює специфіку будови власного тіла. Залежно від визнання своєї приналежності до статі пропонуються вироблені поколіннями моделі та способи самореалізації, а також обумовлюються традиційні окремо для чоловіків та окремо для жінок сфери, в яких вона протікає.

Висновки. Проблема тіла та тілесності, яка особливо набула своєї актуальності в постмодерністській філософії, є досить важливою при дослідженні соціально-культурної детермінації

самореалізації особистості, оскільки "біологічна оболонка" людини складає первинну основу її індивідуальності, котра визначає подальший характер її формування та розвитку в процесі розпредметнення культури та засвоєння соціальних норм. Особистість долає власну задану природою тілесність, отримуючи здатність змінювати свій організм, як правило підлаштовуючи його під стереотипні уявлення культурних ідеалів. Таким чином біологічна детермінація самореалізації особистості повністю підкорюється культурній і стає її складовою. У разі невідповідності самореалізації особистості "тілесним" зразкам, ustalених у сучасній культурі, вона суттєво обмежується низкою норм, переважна більшість з яких носить дегуманізований характер. Також умовою цілісності самореалізації особистості виступає адекватна тілесна самоідентифікація, яка передбачає і статеву самоідентифікацію на основі визначення біологічної, психологічної та соціальної статі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Табачковский В.Г. Человеческое мироотношение: данность или проблема? / В.Г. Табачковский – К.: Наукова думка, 1993. – 175 с.
2. Тіло // Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. – К.: Знання України, 2005. – С. 928-929.
3. Грицанов А.А. Тело. // Всемирная Энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн: Харвест, Современный литератор, 2001. – С. 1060-1063.
4. Шустерман Р. Мыслить через тело: гуманитарное образование / З. Шустерман // Вопросы философии. – 2006. – № 6. – С. 52-67.
5. Платон. Законы // Собр. соч. в 3 т. – Т. 3. Ч. 2., 1972. – 416 с.
6. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурологічний аналіз) / В.І. Муляр – Житомир: ЖПІ, 1997. – 214 с.
7. Соболев П.П. Жизнетворчество как способ самореализации личности // Жизнь как творчество – К.: Наукова думка, 1985. – С. 71-90.
8. Слюсар В.М. Постмодерністський фемінізм про детермінацію самореалізації особистості / В.М. Слюсар // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – № 598. – 2003. – С. 153-156.
9. Гомілко О.Є. Відмова від тіла: метафізична помилка сучасного фемінізму / О.Є. Гомілко // Філософська думка. – 2001. – № 1. – С. 91-100.
10. Муха О.Я. Людське тіло в контексті маргіналізації культури (філософсько-релігійний аспект) / О.Я. Муха // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – № 1. – С. 136-143.
11. Сафонік Л. Тіло як соціальна знакова система / Л. Сафонік // Вісник Львівського університету. Філософські науки. – 2005. – Вип. 8. – С. 83-92.
12. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і поза межами буденності / Т.М. Титаренко – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
13. Газнюк Л.М. Соматичне бугтя персонального світу особистості / Л.М. Газнюк – Харків: ХДАФК, 2003. – 356 с.
14. Семенова Ю.А. Тілесна самоідентифікація в умовах культурних трансформацій: Автореф. дис. ... філос. наук: 09.00.04 "Філософська антропологія, філософія культури" / Ю.А. Семенова. – Харків, 2004. – 20 с.

Матеріал надійшов до редакції 24.11. 2008 р.

Слюсар В.Н. Осмысление телесности и предметности как социально-культурного фактора самореализации личности.

В статье доказывається, что биологическая детерминация самореализации личности полностью подчиняется культурной и становится ее составляющей. Личность преодолевает собственную заданную природой телесность, приобретая способность изменять свой организм, как правило подстраивая его под стереотипные представления культурных идеалов. В случае несоответствия самореализации личности "телесным" образцам, которые утвердились в современной культуре, она существенно ограничивается рядом норм, большинство из которых носят дегуманизованный характер.

Slusar V.M. The Understanding of Corporality and Objectness as the Social-Cultural Factor of Personality Self-Realization.

The article proves that the biological determination of personality's self-realization is fully subordinated to the cultural one and becomes its component. The personality overcomes its own given by nature corporality acquiring the ability to change the organism, as a rule adjusting it to the stereotypic ideas of the culture ideals. In case of none-correspondence of the personality's self-realization to the "corporal" samples which are asserted in the modern culture, it is limited by the number of norms, the majority of which are of dehumanized character.